

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 13 maj 1921 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion med förslag till provisorisk lag om expropriation av jord för vissa sociala ändamål m. m.

Närvarande: herrar von Sneidern, Hult*, Frändén, Lindhagen*, J. B. Johansson*, Julin, Lundberg, Magnusson i Kalmar, Andersson i Knäppinge, Hagman*, Carlsson i Solberga, Ödström, Sundling och Persson i Trången.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 84, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Lindhagen* hemställt,

att riksdagen ville:

1) påminna regeringen om angelägenheten att den stora jordreformen för avlösning av torpare, bolagsarrendatorers och andra beroende jordbrukares jordbruk samt beredandet av jord till nya jordbruk måste ske effektivt och snabbt;

2) i avvaktan på denna angelägna och brådskande jordreforms ankomst för sin del antaga följande *provisoriska*

Lag om expropriation av jord för vissa sociala ändamål.

1 §.

Från fastighet, som är av större omfattning och ej tillhör stad, kommun eller municipalsamhälle, samt från fastighet, tillhörig bolag,

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 9 saml. 2 avd. 23 häft. (Nr 29.) 1

förening för ekonomisk verksamhet eller enskild person, vilken ej har sitt bo eller hemvist å fastigheten och uppenbarligen besitter den huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastning, må jord tagas i anspråk genom expropriation, om det prövas nödigt:

1) för att bereda torpare, bolagsarrendatorer och andra på liknande sätt beroende jordbrukare tryggad förfoganderätt över jordbruket med erforderlig skog, odlingsmark, bete eller annat nödigt tillbehör;

2) för att bereda den jordlösa obemedlade befolkningen jord med nödigt tillbehör till nya jordbruk.

2 §.

Skyldighet att avstå jord, som i 1 § sägs, äger ej rum, då marken kan anses oundgängligen behövlig för befintlig eller tillämnad anläggning å huvudfastigheten eller dess brukande i annat avseende eller markens avstående eljest med avseende på förekommande omständighet ej synes kunna skäligen åläggas jordägaren.

3 §.

Frågan om skyldighet att avstå jord enligt denna lag prövas för de sex nordligaste länen av vederbörande »jordbrukskommissioner» och inom övriga län av jordkommissioner, som böra för varje sådant län tillsättas enligt enahanda grunder. Intill dess för sistnämnda län jordkommissioner kommit stånd, utövas prövningsrätten liksom övriga enligt denna lag kommissionen åliggande uppgifter av Konungens befallningshavande.

Avslås framställning om expropriationen helt eller delvis eller har bifallen ansökan helt eller delvis blivit bestridd av jordägaren, skall frågans slutliga avgörande underställas Konungens prövning.

4 §.

Expropriationen utföres genom statens försorg. Kommissionen tillkommer i sådant avseende att i väckt fråga om jords avstående föranstalta utredning samt vidtaga de övriga åtgärder, som för sakens bringande till slut erfordras, ävensom att i alla mål och ärenden, som förandleas av dylik fråga, utföra statens talan.

5 §.

Inom varje kommun bör i mån av behov och alltid, ifall kommissionen därom gör framställning, för en tid av två år väljas en jordkommitté av minst tre, högst fem personer, vilken uti frågor om avstående av jord, som är belägen i kommunen, äger medverka vid utförandet av kom-

missionens uppgift. Vid valet, som hålles å kommunalstämma, äger envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad person rösträtt; och har varje röstande en röst. Vid lika röstetal skiljer lotten.

6 §.

Frågan om viss jords avstående kan hos kommissionen väckas av den, som önskar besittningsrätt till jorden, samt vidare av kommunens jordkommitté, kommunens beslutande myndighet eller minst tio i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade personer. Kommissionen äger ock omedelbart upptaga dylik fråga till behandling.

7 §.

1. För jord, som exproprieras, skall erläggas löseskilling i penningar, motsvarande jordens värde. Såsom jordens värde skall anses dess taxeringsvärde eller vad av huvudfastighetens taxeringsvärde må anses å jorden belöpa, därest ej uppenbarligen framgår, att verkliga värdet över eller understiger taxeringsvärdet.

2. Vid värdering av jord, som enligt 1 § mom. 1 skall avstås, må hänsyn icke tagas till den förbättring jorden kan hava vunnit genom arbete eller kostnad, som nedlagts därå av nyttjanderättshavaren eller ock av föregående brukare, vilkens rätt övergått å nyttjanderättshavaren.

3. Vid värdering av jord, som enligt 1 § mom. 1 skall avstås, må icke heller hänsyn tagas till den stegring i jordens värde, som utan jordägarens åtgöranden uppkommit under den tid nyttjanderättshavaren eller föregående brukare, vilkens rätt övergått å nyttjanderättshavaren, varit i besittning av jorden; dock att denna tid ej må räknas längre tillbaka än tio år.

4. Beträffande jord, som enligt 1 § mom. 1 skall avstås, får vid uppskattning av inägor och skogsmark å fastighet, som av ägaren förvärvats huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen, i allmänhet ej tagas hänsyn till inägornas och skogsmarkens värde för jordbruksändamål utan endast till vad de kunna anses värda såsom skogsmark. Tillika bör i detta fall vid bestämmande av lösen för såväl inägor och skogsmark som åbyggnader jämväl fästas avseende å de utgifter ägaren i verkligheten kan i god tro antagas hava fått vidkännas för desamma; och må lösen ej överskrida dessa utgifter, där ej särskilda omständigheter anses böra därtill föranleda.

5. Skada, som annan än ägaren lider, bestämmes till dess skäligen belopp.

8 §.

Kan ej överenskommelse träffas om lösen för den jord, som skall avstås, eller om ersättning för skada, som annan än ägaren lider, varde lösen eller ersättningen bestämd av kommissionen. Klagan mot beslutet må föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad. Sådan klagan må föras jämväl av den, som innehar nyttjanderätt till jorden.

Finner kommissionen, jordägaren och den, som söker jord, utan meningsskiljaktighet lämpligare, att lösen bestämmes i den ordning gällande lag om expropriation föreskriver, må denna ordning i stället lända till efter rättelse, dock att, där parterna ej enas om val av nämnd, denna skall utgöras av ordföranden och två ledamöter, av vilka parterna välja var sin.

9 §.

Bestående avtal om nyttjanderätt till jord, som avstås, vare fortfarande gällande, där ej staten före bestämmandet av jordlösen påyrkat avtalets upphörande; och må förty någon ersättning för förlust av nyttjanderätten ej kunna ifrågakomma annat än då uppsägning, på sätt nyss är sagt, ägt rum.

10 §.

Mark, som genom statens försorg exproprieras enligt denna lag, blir statens egendom.

Kommissionen äger å statens vägnar upplåta jorden med ägande- eller besittningsrätt och i båda fallen under förbehåll att ändamålet med jordens avlösning ej får rubbas annat än efter tillstånd i den ordning närmare kan bliva av Konungen bestämt. Äganderättsupplåtelse skall ske mot erläggande av en köpeskilling, motsvarande den utgivna jordlösen och kostnaden för expropriationen. Besittningsupplåtelse skall ske mot en avgift, som förräntar den utgivna jordlösen och kostnaden för expropriationen. Tvist om beloppen prövas av domstol.

Äganderätt till exproprierad mark må ock kunna överlätas å kommun eller municipalsamhälle mot villkor av oförytterlighet, erläggande av en köpeskilling, motsvarande den utgivna jordlösen och kostnaden för expropriationen, samt jordens upplåtande till enskilde efter enahanda grunder, som ovan sägs. Tvist om köpeskillingens belopp prövas av domstol.

Då jord, som enligt 1 § mom. 1 avstås, är på arrende upplåten till någon, som ej innehar annat avsevärt jordbruk, skall arrendatorn äga företrädesrätt till egendomens övertagande, och vare därför sådan arrenda-

tor, där arrendet ej med jordens avstående upphört, berättigad att även före arrendetidens slut övertaga jorden på stadgade villkor. Önskar så-
dan arrendator ej övertaga jorden, äge tidigare arrendator företräde.

11 §.

Sedan ägaren till den jord, vars avstående ifrågasättes, delgivits där-
om framställt yrkande, må frågans fullföljande ej förhindras därav, att
jorden övergår till sådan ägare, som enligt denna lag icke är skyldig att
avstå jord.

12 §.

I allt övrigt, varom i denna lag rörande expropriationen ej särskilt
stadgats, gälle i tillämpliga delar gällande lag om expropriation.

13 §.

Erforderliga föreskrifter för kommissionens verksamhet utöver vad
denna lag innehåller meddelas av Konungen.

Denna lag träder genast i kraft samt gäller tills vidare intill den
1 juli 1925.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för berörda hemställen,
tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen
föreskriver infortrat yttrande från jordkommissionen. Detta yttrande, som
jämväl avser herr Lindhagens motion nr 85, är såsom bilaga fogat vid
utskottets utlåtande nr 30.

Nu föreliggande lagförslag avser *dels* friköpningsrätt för torpare,
bolagsarrendatorer och andra på liknande sätt beroende jordbrukare, *dels*
ock expropriation för beredande av jordbruk åt den jordlösa obemedlade
befolkningen. Dessa frågor komma, såsom jordkommissionen i sitt ytt-
rande anfört, att bliva föremål för behandling inom jordkommissionen.
Att, såsom motionären föreslagit, hos Kungl. Maj:t göra framställning i
syfte att påskynda framläggandet av förslag härutinnan synes utskottet
icke vara vare sig behöfligt eller lämpligt. Ej heller anser utskottet det
vara välbetänkt att provisoriskt lagstifta på ett område, som icke utan

Utskottet.

ingående utredning kan överblickas. På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att yrkandet under 1) i förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B) att yrkandet under 2) i samma motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 maj 1921.

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL VON SNEIDERN.

Reservationer:

I) av herrar *Julin, Lundberg, Magnusson* i Kalmar och *Hagman*.

Beträffande punkt B.

II) av herr *Lindhagen*, som anförde:

Vid nästan alla under de senaste tiderna sedan många år tillbaka i riksdagen framförda förslag om expropriation av jord för vissa sociala ändamål (jordbruks- och bostadsändamål) har, jämte begäran om en snar lagstiftning i ämnet, även fogats hemställan om omedelbart antagande av en utformad provisorisk lagstiftning. Sådana framställningar ha även framburits av socialdemokratiska riksdagsgruppen i sin helhet.

Sedan lagstiftningen nu äntligen — låt vara synnerligen bristfälligt — börjat syssla med social expropriation för bostadsändamål (jmf motionen 82 i 1:sta kammaren vid denna riksdag), väntar landet fortfarande på en social expropriationslagstiftning för jordbruksändamål. I avvaktan på denna definitiva lagstiftning har föreslagits en negativ provisorisk lagstiftning om förlängning av vissa arrendeavtal. Ett dylikt provisorium har sina skäl och jag har därför biträtt detsamma. Enligt min uppfattning är dock en positiv provisorisk lag av ovan nämnd beskaffenhet ännu för-

delaktigare. På detta sätt hjälper man definitivt i uppkomna nödlagen och behöver ej lagstifta även för fall, då ett negativt ingripande är obehövt.

Det finnes åtskilliga fall, då av skilda anledningar brukaren icke kan bliva betjänt med att vänta på jordbrukets frigivande medelst en definitiv lagstiftning, även om riskerna av en sådan väntan mildras genom en legal förlängning av arrendet. För att bereda dessa brukare tillfälle att omedelbart få sin jord utbruten i det för dem lägliga ögonblicket har jag således ansett mig böra framlägga det förslag, som innefattas uti motionen nr 84.

Detta är väsentligen överensstämmande med det äldre i enahanda syfte framförda provisoriet, varom mer än en gång röstats i andra kammaren, med vissa modifikationer. Modifikationerna äro betingade av att bostadsändamålen av angivet skäl icke vidare medtagits i detta förslag.

Om nu verkligen, såsom utskottet förmenat, det ej kan anses behövt eller lämpligt att riksdagen genom skrivelse påskyndar den definitiva sociala expropriationslagstiftningen för jordbruksändamål, återstår dock enligt min uppfattning behövligheten av det ovan ifrågasatta positiva provisoriet i avvaktan på jordkommissionens definitiva förslag och dettas avgörande. Kommissionen har trott, att ett tillfredsställande provisorium blir anordnat genom en tvångsförlängning av arrenden. Då jag i den punkten har, såsom ovan erinrats, en avvikande mening och riksdagens benägenhet att antaga sistnämnda förslag kan vara oviss, hemställer jag,

att riksdagen måtte åtminstone antaga det genom motionen nr 84 framförda förslag till provisorisk lag om expropriation av jord för vissa sociala ändamål.
